

Pilkahduksia taiteilija Juho Kustaa Kyyhkysen elontieltä

”Riihen seinälle savimurusilla kuvan tein, palkaksi haukut sain”

Juho istui riiehen oljilla pää painuksissa. Isä Matin tiukkailmeinen katse sulii huokaisuun ja hän sanoi: ”Mitä tuosta pojasta tulee, kun vain töhertää sen sijaan, että tekisi kunnan työtä.” Paulu-veli tasoitteli isän sanoja todeten: ”Juho on kyllä etevä piirustamaan. Katsokaahan isä tuota poron kuvaa, jonka Juho on tuohon piirustanut.” Isä tuhahti ja totesi: ”Ransukan tilalla tarvitaan maata viljeleviä riuskoja miehiä,” ja käveli ulos.

Iltasella puhdetöiden lomassa Paulu-veli ehdotti ”Olisihan se hyvä, kun Juho pääsisi kouluun ja päätyisi vaikka kunnalle kirjuriksi.” Isä ei vastannut mitään vaan nousi pöydän äärestä mennäkseen levolle. Seuraavana aamuna hän istui puurokippo edessään ja oli niin vaipunut aatoksiinsa, että ei huomannut edes laittaa voita limppuviipaleelle. Syödessään hän yhtäkkiä sanoi: ”Minäpä kyselen, josko rovasti tiedustelisi tuota koulumahdollisuutta.” ”Olisihan se hyvä, jos pojasta tulisi vaikka kirjuri”. Juho nosti katseensa ja katsoi kysyvänä isäänsä: ”Pitääkö minun lähteä pois kotoa?” Isän kasvoilla kävi varjo ja hän muisti kuinka raskaasti Juho oli ottanut äitinsä kuoleman. ”Jos sinä haluat kouluun, niin kyllä sinun täytyy.” Juho nousi pöydästä ja meni tuvan ikkunan ääreen. ”Jos sinä Paulu lähtisit hakemaan heinää ladosta, kun näyttävät käyvän vähiin, isä sanoi. Ota Juhokin mukaan apumieheksi.” Minä lähdän tästä kirkolle asioille,” isä tuumi.

Iltasella, kun isä palasi kirkolta hän näytti hyvin tyytyväiseltä, mutta ei sanonut mitään. Paulu kiemurteli uteliaisuudesta ja ei malttanut olla kysymättä: ”Kävittekö isä rovastin luona?” ”Kävinpä toki ja keskustelin hänen kanssaan pitkän tovin.” No, mitä hän sanoi?”, Paulu uteli. ”Rovasti tuntee opettaja Nordlundin Rantavitikan koulusta ja hän aikoi kirjoittaa ystävälleen Juhon kouluasiasta”.

Juho muisti, kuinka hän oli tuntenut pelkoa ajatuksesta, että hänen pitäisi jättää isä, siskot ja veljet sekä pappa, jos hän pääsisi kouluun. Kuitenkin ajatus kouluun pääsemisestä aiheutti mielen kiihtymistä jännittävydessään.

Muutaman kouluvuoden mentyä Juhon opettaja Nordlund ja hänen ystävänsä tohtori Snellman istuivat iltaa korttia pelaten. Kesken pelin Nordlund alkoi kertoa Juhosta: ”Poika on lahjakas piirtäjä, mutta aivan mahdoton tekemään kepposia,” totesi Nordlund ystävälleen. ”Muistatkos veliseni kuinka vallattomia olimme itsekin tuossa iässä? Hän lisäsi: ”Silti meistä tuli kunnan kansalaisia ja opiskelimme ahkerasti.” ”Minäkin sain keisarillisessa Aleksanterin yliopistossa tutkintoni suoritettua ja niin me vain palasimme synnyinseudulle parantamaan pohjoisen oloja,” Snellman totesi. Hän selasi pöydällä olevia piirustuksia kiinnostuneena: ”Totta puhut veliseni. Hänellä on selvästi lahjoja”. ”Poika kannattaisi lähettää Helsingforsiin saamaan lisäoppia. Taitaa jäädä rahasta kiinni,” arveli Nordlund. ”Kortteeri pitäisi hankkia

ja ei siellä pääkaupungissa rahatta pärjää. Esitän asian pojan isälle ja katsomme miten hän asiaan suhtautuu.”

Juhon isä sai lainattua rahat poikansa taidekoulua varten ja Juho pääsi maailmalle. Ensimmäinen matka Helsinkiin ja sen kihelmöivä jännitys. Hevoskyydillä Kemiin ja se höyrylaiva! Laiva oli poikasen silmissä kuin ilmestys. Meri, ääretön meri! Tämä oli seikkailun alku ja Juho nautti, vaikka pieni pelko tulevaisuudesta kaiheri sisintä. Aurinko kimmelsi laineilla ja Juho seisoj kannella ahmien silmillään edessä avautuvaa ulappaa. Alus saapui Ouluun ja Juho seisoj kannella ihmetellen kaupungin suuruutta. Tällaista se oli suuressa maailmassa? Niin paljon taloja ja ihmisiä vilkkaan hyörinän keskellä. Sitten vielä rautahevosen kyytiin! Juho katsoi silmät ympyriäisinä raiteilla seisovaa junaa ja kipaisi katsomaan jyhkeää veturia, jonka piipusta nousi valkoinen savupilvi. Juho astui kolmannen luokan vaunuun ja etsi itsellensä istumapaikkaa. Vaunu näytti täydeltä ja Juho katseli neuvottomana ympärilleen. Kohta hänen takaansa kuului miehen ääni: ”Tuleppas poika tähän minun viereeni!” Juho kääntyi katsomaan ja huomasi punakan isäntämiehen vieressä tyhjän paikan. ”Minnekäs poika on matkalla? isäntä kysyi. ”Helsinkiin piirustuskouluun”, Juho vastasi. ”Vai taiteilijamaakariksi aiot ruveta”, isäntä totesi”, ”Tulehan istumaan tuohon ja onkos sinulla tuossa kansiossa omia tekeleitäsi”? Juho istahti ja aukaisi piirustuskansionsa ja antoi sen katsottavaksi. ”Katsos mokoma, sinähän taidatkin olla etevä”, isäntä lausahti. ”Annan sinulle hopeamarkan, jos piirräät minusta kuvan.”

Isä oli varoitellut, että Juhon pitäisi pitää huolta mukanaan olevista rahoista. Junan saapuessa Seinäjoelle se pysähtyi yönseuduksi. Juho muisti isän varoitukset nukkumaan menon aikaan. Hän kätki rahat housuihinsa, lisäsi toiset housut ja vielä kolmannetkin. Päällimmäiset housut hän kiristi tuppivyöllä niin kireälle, että ei saanut nukuttua silmällistäkään koko yönä. Saipa hän kuitenkin piirrettyä junassa tapaamansa isännän kuvan.

Aamusella matka jatkui ja Juho tutkaili muita junaan nousevia matkustavaisia ja mietti minne he kaikki olivat matkalla. Juhon ohi purjehti korskean oloinen rouvasihminen. Juho ällistyi rouvan vaateetusta. Rouvalla oli kummallisen näköinen takapuolen päältä kohoava puku ja vyötärö oli kapea kuin kynä. Juholle syntyi pukimesta mielikuva, joka sai hänet nauramaan ääneen. Päässään rouvalla oli valtavalierinen hattu, jonka päällä keikkui sulkakoriste. Ei tuollaisia olentoja ollut Kemijärvellä. Jospa täällä suuressa maailmassa kaikki on erilaista kuin kotona, Juho tuumi. Samaa matkaa matkustanut isäntä oli tyytyväinen Juhon piirustukseen ja ojensi hänelle lupaamansa hopeamarkan.

Juna saapui Helsinkiin ja Juho astui junasta ja seurasi muuta väkeä asemarakennukseen. Pohjoisessa päädyssä piti oleman kolmannen luokan odotustilat ja sinne Juho suuntasi. Sarkapukuun pukeutunut vanhempi mies seisoj oven suussa ja huomattuaan Juhon astui esiin ja sanoi: ”Sinä olet varmaankin se

Juho-poika, jota vastaan minun piti tulla?” ”Kyllä minä olen Kyyhkysen Juho ja te taidatte olla sieltä kortteeripaikasta?”, Juho kysyi kohteliaasti. ”Sieltäpä hyvinkin ja minulla on tuolla ulkona ajuri odottamassa.” Hiskiksi esittäytynyt mies ohjasi Juhon ulos Rautatientorille. Juho kääntyi katsomaan asemarakennusta ja totesi ”Ovatko kaikki rakennukset täällä Helsingissä näin hienoja?” ”Eivät toki”, Hiski vastasi. ”Asuuhan täällä paljolti tavallista kansaa. Ehdit kyllä vielä niitä katselemaan.” He nousivat ajurin kyytiin ja Juhon pää pyöri ympäriinsä, kun hän yritti nähdä kaikkea ympärillään. Koti-ikävä Levärannalle ei vielä ehtinyt Juhon ajatuksiin. Kortteeriksi oli valittu mamselli Hagelmanin taideopiskelijoille pitämä täysihoitola Mikonkadulla. Näin alkoi Juhon matka taiteilijaksi.

Reen jalakset tekivät syvät jäljet joen peittämään lumeen. Juho oli matkalla aamuvarhaisella Pelkosenniemenelle, jossa hän halusi käydä katsastamassa sopivia maalauskohteita. Kyytimieheksi hän oli palkannut köyhän Antin Petterin. Juho oli katsonut Petterin hevosta epäluuloisena, sillä enemmän se näytti riutuneelta kaakilta kuin kunnan ajohevoselta. Matkaan lähdettiin Petterin vakuuttaessa, että hevonen kyllä jaksaa matkantekoa. Juho asettui lampaanvillaisten vällyjen väliin pukeutuneena muhkeaan lammasturkkiin. Petteri kääntyi katsomaan reessä matkaavaa Juhoa ja tuhahti itsekseen ”Maalari, mitenkä sillä nyt leipäänsä hankkisi vaikka voipihan sitä raapustelunsa vaihtaa evääseen, jos joku sattuu tykkäämään”. Pikkupakkasen maalaama talvinen jokimaisema ja korkeat metsäiset rantatöyräät, pelto- ja suoaukeiden välissä olivat tuttuja.

Pitkä oli matka ollut Ranskan maalta Tampereelle ja sieltä vihdoin kotiin Kemijärvelle. Geseliuksen, Lindgrenin ja Saarisen suunnittelemaa paviljonkia koristavat Axel Gallenin Kalevala-aiheiset freskot olivat näyttäneet suomalaisen taideosaamisen huippua. Muutoinkin paviljonki oli suomalaisen taiteen, taideteollisuuden ja arkkitehtuurin riemuvoitto. Juho oli vierailut useasti paviljongissa sen tekovaiheessa, sillä hänen hyvä ystävänsä, taiteilijatoveri Gabriel Engberg oli pyydetty mukaan Gallenin avustajaryhmään. Miehet asuivat Montparnasse´n kaupunginosassa yhdessä Väinö Hämäläisen kanssa. Hauskoja aikoja ne olivat olleet ja hän oli saanut uusia ajatuksia ja vaikutelmia maalaamiseen. Hän muisteli hymyssä suin, kun hän Pariisissa alkoi kadulla matkia lehmän ammumista. Ihmiset olivat ihmetelleet miten Pariisin kadulla voi kuulla lehmän ammumista. Juho oli vaiennut, kun joku oli alkanut tarkkailemaan ja mölähdellyt taas, kun kukaan ei tarkkaillut. ”Saivatpa hetken ajatella maaseutua bulevardilla pasteeraamisen sijaan”, hän tuumi. Vaikka Pariisin suurnäyttely oli ollut elämys ja Juho oli tuntenut ylpeyttä Suomen hienon paviljongin vuoksi silti maailmanmeno tuntui vieraalle maalaispojasta. Lappi oli hänen mielenmaisemansa ja Lapin ihmisten joukossa hän tunsu olevansa kotona. Täällä hän maalasi mielensä mukaan ja sai töillään tuoda esille suomalaisille vielä tuntematonta Lappia.

Heidän saavuttua kievariin Juho lämmitteli hetken käsiään piisin luona ja kysyi isännältä josko matkamiehille olisi evästä. Pian piika juoksutti pöytään naurispuuroa ja ruislimpun sekä voikipposen.

”Annoitko hevoselle apetta?” Juho kysyi Petteriltä. Petteri vilkuili Juhoa alta kulmain ja murahti huolehtineensa asiasta. Juho söi rivakasti ja hoputti Petteriä jatkamaan matkaa lähemmäs tuntureita. Petteri jätti Juhon erään savottakämpän viereen ja lupasi odotella. Kämpällä oli miehiä syömässä eväitään ja Juhoa ja Petteriä katseltiin uteliaana. ”Päivää miehet” Juho sanaili ja kertoi menevänsä kiertelemään tunturin kuvetta ja kertoi olevansa maalari. Rotevan oloinen, parrakas savottamies vastasi Juholle, että parempi katsoa eteensä, kun miehet kaatavat puita. ”Saattaa muuten olla viimeinen reissu tunturissa”. Juho nosti repun selkäänsä ja lähti kapuamaan kämpän vierestä nousevaa rinnettä. Pikkupakkanen ei Juhoa haitannut vaan hän kaivoi repustaan luonnoslehtiön ja kynsikkäät kädessään luonnosteli näkemiään maisemia. Tyytyväisenä hän palasi kämpälle, jossa ei enää ollut muita kuin Antin Petteri. ”Nyt voisimme lähteä paluumatkalle”, Juho totesi ja miehet lähtivät matkaan.

Heidän lähestyessä Tohmon kylää hevonen pysähtyi. ”Mikä nyt tuli”? Juho havahtui aatoksistaan. Antin Petteri sivautti hevosta piiskalla, johon Juho oitis parahti ” Älä sinä hyvä mies hevosta hakkaa”! Kohta hevonen tipahti polvilleen ja Juho nousi reestä katsomaan. ”Sehän on aivan lopussa koko hevonen”! ”Annoitko sinä sille evästä koko reissulla”? Juho kysyi katsoen äkäisesti Petteriä. ”On se ennenkin jaksanut yhden reissun syömättä”, mutisi Petteri ja sai haukkumaryöpyn niskaansa. ”Oleppa itse syömättä niin nähdään kauanko kestät”, totesi Juho vihaisena. ”Saat antaa hevosesi pois, kun et osaa sitä hoitaa”, Juho ilmoitti. Heidän ei auttanut muuta, kuin riisua hevonen valjaista ja nostaa se rekeen. Niinpä miehet kiskoivat rekeä hevonen kyydissään kohti Tohmoa. ”Tätä ei usko Gabriel eikä Grigori, kun pääsen kirjoittamaan heille tapahtumasta”, Juho manaili. Vihdoin he saapuivat hikisinä kievarin pihalle ja samassa piha täyttyi kievarissa olleista matkalaisista. Naurun remakka puhkesi välittömästi ja eräs savottalainen totesi hohottaen ”Onneksi en ottanut viinaryppyä, sillä eihän kukaan uskoisi minua, kun kerron, että reessä matkusti hevonen ja isäntä sitä työnsi.”

Nimimerkillä ”Tunturituuli”